

I. OBRES GENERALS I BIBLIOGRAFIES

“Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins”, XVIII (2008), X i 700 PP.

Aquest volum conté bibliografia sobre Adam Magister de Magistris per la *Summula de Summa Raymundi (cum comm.)* (2/13-14); Antonius Andreae (32/290); Antonius Beccadelli (Panormita), per *De dictis et factis Alphonso regis cum Pii II papae comm.* (33/296); Arnaldus de Villanova (42-44/368-398); Alfredus Gonteri, Brito (58/510); Bernardus de Gordonio (72-73/605-610); *Biblia Sacra* (sobre influx hebreu en traducció catalana medieval: 76 i 80/647); Calixtus III papa (106/813); Ferrarius Catalanus (167-168/1186); Franciscus Eiximenis (174-175/1233-1240); Guido de Monte Rocherii (209/1512-1513); Guido Terrena (209-210/1514-1517); Guillelmus Hispanus (de Aragonia) (213); Guillelmus de Rubione, O.F.M. (224/1601-1602); Henry of Harclay (239/1717); Hieronymus Torrella (253-254/1813); Historia, per Stefano M. Cingolani, *La storiografia catalana all'epoca di Pietro II e Alfonso II (1276-1291)* (254-255); Hugo de Balma (257/1838); Iacobus Peres de València (268/1929); Iohannes de Friburgo (per la *Summa confessorum* de sant Ramon de Penyafort: 302); Iohannes Iacobi (316); Iohannes Ludovicus Vives (352-353/2504-2510); Iohannes Raymundus Ferrer (353/2514); Magia (amb motiu d'una *Ars brevis*, que no és la de Llull, hi ha referència a una *Ars crucifixi* d'un tal Pelagius de Majorque, ermità: 395; 478/3350); Nicolaus Eimeric (444/3139); Petrus de Atarrabia (485); Petrus Garsias (492-493/3440-3441); Petrus Thomae, O.F.M. (509/3535-3537); Philippus Riboti (515/3574); Raymundus Lullus (535-539/3706-3737); Raymundus Martini (539/3738-3739); Raymundus de Pennaforte (540/3740-3742); Thomas Migerii (622/4220); Vincentius Ferrerius, s. O.P. (630-631/4298-4306). Hi ha taula de manuscrits (645-655), d'incipits (657-681) i d'autors moderns (683-698).- J. P. E. [22.229

“Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins”, XIX (2009), X i 686 PP.

Només d'encetar el volum per la pàgina X som informats que el present volum resumeix els títols del volum XXVII d'“ATCA”; i en entrar per la primera pàgina ens trobem amb la *Summula de Summa Raimundi {de Penyafort}*, d'Adam Alderspacensis (1, núm. 2); Anfredus Gonterii (29/ 210); Antonius Andreae, O.F.M. (33/ 244); Arnaldus de Rexaco, archiepiscopus Montis Regalis (45/341); Arnaldus de Villanova (45-48/344-366); Benedictus XIII (Petrus de Luna) (71-72/530-532); Franciscus Argilagués (163/1122); Franciscus Eiximenis, O.F.M. (164-165/1132-1140); Guillelmus de Aragonia (204/1434); Iacobus Mercerii, O.P. (?) (260/1797); Iohannes Ballistarii, O.P. (?) (275/1903); Iohannes Bolons (Bulons) (278-279/1929); Iohannes Margarit i Pau (319/2204); Iohannes de Monzón (! Montsó) (322/2222); Iohannes de Palomar (324/2238-2242); Iohannes-Ludovicus Vives (350/2437-2442); Paulus Christianus (466/3310); Petrus de Aragonia (476-477/3374); Petrus Marsili, O.P. (495/3485-3486); Petrus Thomae (502/3530-3532); Raimundus Lullus, beatus (533-543/3712-3760); Raimundus Martini (543/ 3761-3762); Raimundus de Pennaforte, O.P. (543/3762-3766); Raimundus Soler (?) (544/3769); Thomas Migerii (615/4250); Vincentius Ferrerius (!), O. P. (625-626/4322-4326); afegim que la secció de *Prophetiae* esmenta molt sovint Arnau de Villanova, on hi ha un petit apartat per al *Vae mundo in centum annos...* (524/3664); també un text d'incipit “Ex pronosticis visionibus beati Vincentii, ordinis predicatorum...”, de Berlín, Staatsbibliothek Preussischer Kultur, Lat. Quart. Ms. 202.- J. P. E. [22.230

"Medioevo Latino. Bolletino Bibliografico della cultura europea da Boezio a Erasmo (secoli VI-XV)", XXIX (2008), XLII i 1316 pp.

"Autori e testi" és el subtítol de la primera secció, que ofereix bibliografia sobre els següents autors nostres: Agobardus Lugdunensis archiepiscopus (18); Alexander VI papa (26); Alphonsus V Aragonum rex (30); Alphonsus Borgia (30 i 91); la *Paniscolaria ad Alphonsum regem Aragonum*, d'Andreas de Bilis (de Milano B. Ambrosiana, H. 117. Inf.); Antonius Andreae (47); *Alphonsi regis epistolae et orationes per Antonium Panbormitanum* (44); Arnaldus de Monte Rivipullensis canonicus (!) (47); Arnaldus de Villanova (47-49); Arnaldus de Villanova, pseudo (49); Balthasar Sorius (57); Bartholomaeus Facius (pel rei Alfons Trastámara) (59); Benedictus XIII antipapa (67); Borgia, Rodericus (91); Calixtus III papa (94); *Carmina Rivipullensia* (95-96); *Chronicon Siculum* (820-1343) (100); Claudius Taurinensis episcopus (103); Dhouda (122); *Responsum contra perversas Claudii Taurinensis episcopi sententias* (127); Eutropius Valentinus episcopus (139); Florus Lugdunensis diaconus (142); Franciscus Ximenius Gerundensis (161-162); Fridericus III Siciliae/Trinacriae rex (165); Guido de Mone Rocherii (188); Guido Terreni (189); Guillelmus de Aragonia (190); Guillelmus Sedacerii OCarm. (198); Hieronymus Torrella (212); Iacobus de Aragonia [episcopus Valentinus, cardinalis] (225); Iacobus I Aragoniae rex; Iacobus II Aragoniae rex (225); Iacobus Peres de València (227); Idalius Barcinonensis episcopus (231); Iohannes de Bassolis (239); Iohannes Biclarensis abbas (239); Iohannes Fortis Aragonensis (257); el *Super doctrinam Raymundi Lulli* de Iohannes Gerson (258); Iohannes Margarit (262); Iohannes de Montesono (262); Iohannes Ludovicus Vives (278); Iustus Urgellensis episcopus (285); *Liber Maiolichinus* (299); Nahmanides (327); Nicolaus Eymerici (336); Oliba Rivipullensis monachus; Oliba Rivipullensis et Cuxanensis abbas (343); Paulinus Aquileiensis patriarcha (pel *Contra Felicem Urgellitanum*) (346); Petrus de Aragonia infans O.F.M.; Petrus IV Aragonum rex (351); Petrus Marsili (361); Petrus Paschalis, Giennensis episcopus (362); Petrus Thomae (363); Philippus Riboti (365); Pius II (per *In libros Antonii Panormitae de dictis et factis Alphonsi regis memorabilibus commentariis*) (369); Quiricus Barcinonensis episcopus (371); Raymundus Lullus (374-379); Raymundus Lullus, pseudo (379); Raymundus Martini; Raymundus de Pennaforte (379-380); Raymundus Sabunde, magister (380); Rodericus Borgia (388); Sorius Balthasar (396); Terreni, Guido (401); Thomas Migerii (426); *Vae mundo in centum annis* (431); Vincentius Ferrarii (433-434); Vincentius Ferrarii pseudo (434), La Parte Settima, de F. Laudi, indicació d'autors presents en tres catàlegs de manuscrits d'Arezzo (1028), de Dilligen (1032) i de Joaquim de Fiore (1102), conté indicació d'autors per ordre alfabètic: Calix III (1171 i 1176); Arnau de Vilanova (1073); Bernardus de Gordonio (1175); Ioannes Iacobi (1187), Petrus Thomae (1193) i Vincentius Ferrerii, pseudo (1198). En la part setena del volum present a base de manuscrits darrerament descoberts trobem informació d'aquesta naturalesa sobre Adam Magister (per a s. Ramon de Penyafor: 1205); Guido de Monte Roquerii (1217) i Quiricus Barcinonensis episcopus (1236).- J. P. E.

[22.231

"Medioevo Latino. Bolletino bibliografico della cultura europea da Boezio a Erasmo (secoli VI-XV)", XXX (2009), XLIV i 1364 pp.

La primera secció, dedicada als autors i a llurs obres, ofereix bibliografia sobre els següents: Adam Magister (per s. Ramon de Penyafor: 10); Agobardus Legionensis archiepiscopus (16 i 550); Alexander VI (25); Alphonsus V, Aragoniae rex (31); Antonius Beccadelli (per la biografia de l'anterior) (45); Arnaldus de Villanova (48-49); Arnaldus de Villanova, pseudo (49); *Ars generalis cum glossa* (50 i 268); Iohannes de Bassolis (61); Benedictus XIII antipapa (66); Caesarius, Tarraconensis episcopus (94); Calixtus III papa (94); *Carmina Rivipullensia* (95); Còdex de Roda (102); Claudius Taurinensis episcopus (104); *Commenta VII in Artem generalem Raimundi* (110); Contardus Inghetus (114); *De triplici statu mundi* (122); Dhouda (123); *Quaestiones Orasii et responsiones Augustini* (123 i 475); Ermengaudus Blasii (139); Felii d'Urgell

(143); Florus Lugdunensis diaconus (144-145); *Fons paradisi divinalis* (145); Franciscus Ximenius Gerundensis (168); Fredericus III Siciliae rex (175); Gerbertus Aureliacensis scholasticus (per l'estada a Catalunya) (185); Guido de Chauliaco (210); Guido de Monte Rocherii (210); Guido Terreni (210); Guillelmus de Aragonia (211); Guillelmus Sedacerius, frater Ocar. (219); Hieronymus Torrella (237); Iacobus de Aragonia (episcopus Valentinus, cardinalis) (250); Iacobus I de Aragonia (250); Iacobus II de Aragonia (250); Iacobus Peres de València (253); Iohannes Almenar (265); Iohannes I Aragoniae rex (266); Iohannes Biclarenensis abbas (266); Iohannes Bolons (268); Iohannes (Marbres) canonicus (269 i 286); Iohannes Rivipullensis monachus (293); Iohannes Ludovicus Vives (303-304); Iustus Urgellensis episcopus (312-313); Leidradus Lugdunensis archiepiscopus (318); Luculentius (334); Miro Gerundensis episcopus (353); Moyses ben Nahman/Nahmanides (354); Narcissus de Sancto Dyonisio (354); Nicolaus Eymerici (367); Paulus Christiani (377); Petrus Alberti (381); Petrus IV (III) Aragoniae rex (382); Petrus de Castrovol (384); Petrus Deguí (386); Petrus Garsie (388); Philippus de Ferraria OCarm. (395); Philippus Riboti (395); Raimundus Lullus (404-413); Raimundus Lullus pseudo (413); Raimundus Martini (413); Raimundus de Pennaforti (413); Raimundus Sabunde magister (413); Rodericus Borgia (422); Salomon ben Adret (427); Thomas Migerii (465); *Vae mundo in centum annis* (470); Vincentius Ferrarii (472); Vives, Guillelmus (473). A diferència d'aquesta primera secció de *Studi e testi* la bibliografia dedicada a cada autor és presidida pel seu nom, les altres seccions del volum informen d'autors i publicacions nostres i les resumeixen, però en canvi no hi ha indicació de l'autor al qual es refereixen a manera de subtítol.- J. P. E. [22.232]

Monasticon Cartusiense. Tomus IV. España: Pars I. Provincia Cataloniae edited by James HOOG and Gerhard SCLEGEL, Salzburg, Universität Salzburg, Institut für Anglistik und Amerikanistik, 2006, XVIII i 498 pp.

Després de les pàgines introductòries, dedicades a la presentació global de les cartoixes primitives dels Països Catalans, sabem que els darrers anys del Cisma d'Occident es començaren d'introduir a la Corona de Castella (1-31); tenim una primera bibliografia general, obra d'Elena Barlés (32-36); segueix la presentació de la Província Cartoixana de Catalunya (37-38) i a continuació la de cada una de les cartoixes, començant per la degana, Scala Dei (43-64), seguida de les de Sant Pol de Mar (65-71), Porta Coeli (72-107), Vallparadís (Terrassa), (109-116), Vall de Crist (117-144), Valldemossa (145-172), Montalegre (173-197), l'Anunciata (Marxalenes/València) (199-202), (203-222), Aula Dei (223-243), Ara Coeli (Lleida) (245-248), Ara Christi (el Puig) (249-269), Immaculada Concepció (Alcañiz/Terol) (271-288), Via Coeli (Oriola) (289-293), i Benifassà, l'única femenina (294-300). Tots els capítols són d'Elena Barlés, en cada un dels quals hi ha un apartat per a les fonts, amb indicació dels arxius on són guardades, i un altre per a la bibliografia, com també un paràgraf dedicat a la biblioteca. A continuació, una segona part aplega algun croquis geogràfic i bon nombre de fotografies de cada una, mantenint l'ordre de la primera part (301-470). El volum s'acaba amb taules d'antropònims (473-488) i de topònims (489-498).- J. P. E. [22.233]

C. A. L. M. A. *Compendium Auctorum Latinorum Medii Aevi (500-1500)*, III/5: *Franciscus Petrarca-Gabriel Paverus Fontana*; III/6: *Gabriel de Pécsvárad-Galiterus Anglicus*, Firenze, S.I.S.M.E.L.-Edizioni del Galluzzo 2011, 487-620 i 621-640, seguides d'Elenchus abbreviationum i Indices.

Des dels autors acollits en aquesta obra, després del nom, trobem la bibliografia que li ha estat dedicada, després de la qual són presentades, amb la bibliografia corresponent, si n'hi ha, cada una de les seves obres. Els autors nostres són els següents: Franciscus Prats (531); Fridericus de Amberg (resums de sermons de s. Vicent Ferrer) (574); Fridericus III Siciliae rex (586); Gabriel

Altadell (608); Gabriel de Barcelona (610); Gabriel de Tàrraga (Taregua, Tàrraga) (621-622).
- J. P. E. [22.234]

The Encyclopedia of the Medieval Chronicle. Volume One: A-I, Leiden-Boston, Brill 2010, Volume One: A-I, LXXXIII i 892 pp; Volume Two: J.-Z: 893-1749 pp.

Els dos volums ofereixen bàsicament articles, signats per autors actuals, sobre autors o títols medievals que recauen en la temàtica de cròniques. Recauen en la nostre temàtica els articles següents: *Annals Valencians*; Boades, Bernat; Boscà, Joan Francesc; *Brevis Historia Monasterii Rivipullensis*; Carbonell i de Soler, Pere Miquel; *Catalan Universal Chronicles*; *Chronicon breve monasterii Canigonensis*; *Cronicó dels fets d'ultramar*; *Cronicó de Perpinyà*; *Chronica universalis Ciuitatis...*; *Crònica de S. Pere de les Puelles*; *Chronicon Rivipullense I*; *Chronicon Rivipullense II*; *Chronicon Sancti Victoris Massiliensis*; *Cròniques de tots los reys d'Aragó*; Claudi de Torí; Dalmau de Mur; Desclot, Bernat; Descoll, Bernat; *Diari de la Generalitat de Catalunya*; *Diari del Capellà d'Alfons el Magnànim*; Domènec, Jaume; *Flos mundi*; Francesc de Barcelona; Galceran de Tous, Garró, Lluís; *Genealogies de Roda*; *Gesta Comitum Barcinonensium*; Isaaq ben Yaqob de Lattes (Perpinyà); Jaume I; *La fi del comte d'Urgell*; *Llibre dels reis Francs de Gotmar*; *Llibre de les solemnitats de Barcelona*; *Manual dels novells ardis*; Margarit, Joan; Marsili, Pere; *Memoria comitum et episcoporum Ripacurcensium*; *Memòries historials de Catalunya*; Muntaner, Ramon; Nicolau, Guillem; Olibà de Ripoll; *Omnimoda història*; Pere d'Arenys; Berenguer de Puigpardines; Pere Ribera de Perpinyà; *Status Hispaniae a principio unque nunc*; Tomic, Pere; Turell, Gabriel. Al final del segon volum hi ha la llista dels col·laboradors (pp. 1728-1748).- J. P. E. [22.235]

Valentí SERRA DE MANRESA, *Un segle d'aportacions al franciscanisme de la revista Estudios Franciscanos (1907-2007)*, dins "Estudios Franciscanos", 109 (2008), 225-254.

El darrer dia de maig del 1900 naixia oficialment la Província de frares caputxins de Catalunya i al cap de set anys també sortia al carrer la "Revista de Estudios Franciscanos"; en el seu segle de vida activa (exceptuat el parèntesi provocat per la Guerra Civil Espanyola) han arribat al públic a través de les seves pàgines treballs d'autors que també serien de casa en les nostres: com Miquel d'Esplugues (227-228), Martí de Barcelona (237-239), Ambrós de Saldes (240-241), Pere M. Bordoy-Torrents (242-243), Andreu de Palma de Mallorca (243-244), Basili de Rubí (244-248) i Nolasco del Molar (249).- 'Auguri' per al segon segle!- J. P. E. [22.236]

Manuel J. PELÁEZ (editor y coordinador), *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (Hispanicos, Brasileños, Quebequenses y restantes francófonos) {hasta 2005}*. Vol. I (A-L), Zaragoza – Barcelona, Universidad de Málaga 2005, 524 pp.

Manuel J. PELÁEZ (editor y coordinador), *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (Hispanicos, Brasileños, Quebequenses y restantes francófonos) {hasta 2005}*. Vol. II (M-Z), Zaragoza – Barcelona, Universidad de Málaga 2006, 680 pp.

Manuel J. PELÁEZ (editor y coordinador), *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (Hispanicos, Brasileños, Quebequenses y restantes francófonos) {hasta abril de 2008}*. Vol. II (M-Z), Zaragoza – Barcelona, Universidad de Málaga 2008, 692 pp.

Les biografies aplegades en aquests volums tenen normalment una primera part biogràfica i una segona dedicada a les publicacions de cada un dels biografiats, que són, en el primer volum: Abadal i Calderó, Ramon d' (41); Abadal de Vinyals, Ramon d' (42); Adrià, Mateu (51); Aguirre, Domènec (54); Agostí, Antoni (57); Albert, Pere (61); Albertí, Arnau; Albó, Joseph (62); Algarra Postius, Jaume (71); Aliaga Bayod Salas Guasquí, Manuel de (72); Almeida Roig, Joaquim (74); Almirall Llozer, Valentí (75); Altamira Crevea, Rafael (86); Amat,

Antoni (96); Amigant de Ferrer, Pere d' (97); Andreu Abelló, Josep (99); Anglasell Serrano, Ramon (99); Anguera de Sojo, Josep Oriol (100); Aparici Guijarro, Antonio (103); Aunós Pérez, Eduardo (115); Ballbé Prunés, Manuel (127); Ballvé Pallissé, Faustí; Balmes Urpià, Jaume (128); Batlle Vázquez, Manuel (137); Ben Adret, Salomó (142); Ben Reuben, Ishaq (143); Beneyto Pérez, Juan (144); Berni Català, José (150); Boix Raspall, Josep M. (154); Borrell Macià, Antoni (157); Borrell i Montmany, Josep M. (158); Borrell Sober, Antoni (159); Brocà de Montagut, Guillem M. De (166); Broseta Pont, Manuel (167); Calderó, Miquel de (174); Callís, Jaume (175); Calsamiglia Blancafort, Albert (177); Cambó Batlle, Francesc (179); Camps Arboix, Joaquim de (183); Canals Navarrete, Salvador (184); Càncer, Jaume (185); Capmany de Montpalau Surís, Antoni de (192); Cardó Sanjuan, Carles (195); Cardona, Pere de (195); Carrasco Formiguera, Manuel (198); Casanova Comes, Rafael de (205); Cerdà Rico, Francisco (235); Claris Casademunt, Pau (237); Coll Rodés, Ramon (238); Companys Jover, Lluís (239); Cortina Mauri, Pere Josep (249); Corts Grua, José (249); Crespí de Valldaura Brizuela, Cristòfor (259); Cuatrecasas Sabata, Pere (260); Desantes Guanter, José M. (264); Dorca Parra, Francesc Xavier (282); Dou de Bassols, Antoni Ignasi de (283); Dou de Bassols, Ramon Llätzer de (284); Dualde Gómez, Joaquín (286); Duran Bas, Manuel (286); Duran Ventosa, Lluís (289); Eiximenis, Francesc (291); Espriu Castelló, Salvador (304); Estelrich Artigues, Joan (304); Falguera Puiguriguer Vern de Riera, Fèlix M. (308); Faus Esteve, Ramon (309); Ferrer, Joan Ramon (320); Figa Faura, Lluís (320); Figuerola Ballester, Laureano (322); Finestres Monsalvo, Josep de (323); Fontanella, Joan Pere (329); Frasso, Pedro (331); Furió Ceriol, Fadrique (334); Gallart Folch, Alexandre (337); García Sanç, Arcadi (357); Gay de Montellà, Rafael (372); Guaita Martorell, Aurelio (401); Hurtado Miró, Amadeu (421); Jau-mandreu Triter, Eudald (432); Jubany Arnau, Narcís (449); Llorens Clariana, Eduard Lluís (475); Llull, Ramon (480); Loazes, Fernando de (480).

El segon volum ens ofereix presentacions de Madramany Calatayud, Mariano (20); Mahiques, Miquel (22); Maler, Joan (28); Malferit de Montanyans, Pere de (29); Maluquer de Tirrell, Josep (31); Maluquer Viladot, Joan (33); Manich Illa, Francesc d'Assís (35); Mans Puigarnau, Jaume (40); Maranges de Diago, Josep M. (40); Maravall Casesnoves, José Antonio (50); Marín Mendoza, Joaquim (63); Marquilles, Jaume (65); Martí d'Eixalà, Ramon (70); Martí Miralles, Josep Joan (71); Martí Viladamor, Francesc (72); Martínez Aloy, Josep; Martínez Boned, Vicent (79); Martínez de Pons, Antoni (81); Martínez Domingo, Antoni (84); Mas Solench, Josep M. (96); Mascó, Domènec (98); Masot Abizanda, Josep Lluís; Maspons Anglasell, Francesc de Paula; Maspons Labrós, Francesc de Sales (99); Maspons Labrós, Marià (100); Matheu Sanz, Llorenç (101); Maura Montaner, Antoni (106); Maians Siscar, Gregori (108); Maymó Rives, Josep (110); Mayol Caçador, Pere Joan (111); Joan Mercader (125); Mieres, Tomàs (132); Miralles Armadans, Miquel (142); Moles Ormella, Joan (147); Molina Melià, Antonio (148); Moliné Brasses, Antoni (148); Moll Ballester, Pere (149); Món Bascós, Joan; Món Pascual, Joan (150); Moneva Puyol, Joan (153); Monfort, Bartomeu (156); Montanyans de Berard, Jaume (158); Monterde Real, Cristòfor Joan (161); Montjuïc, Jaume de; Mora d'Almenar, Guillem Ramon (167); Moragas Droz de Buisset, Ròmul (169); Morlà, Pere Agustí (174); Morote Greus, Lluís (175); Mut Armengol, Vicenç (186); Nahmànides (187); Nicolau Bujons, Joaquim; Nicolau d'Olwer, Lluís (192); Noguera Climent, Pere Joan; Noguera de Guzman, Raimon (197); Obiols Taberner, Carles (203); Oliba, Antoni (208); Oliver Estellés, Benvingut (209); Oliver Toldrà, Miquel dels Sants (210); Orellana Mocholí, Marc Antoni (211); Ors Rovira, Eugeni (222); Ortí Mayor, Josep (229); Ors Capdequí, Josep M. (247); Pagès, Pere (258); Palet Barba, Domènec; Pallarès, Miquel Joan (263); Palomar, Gabriel (264); Palos Navarro, Enric (264); Par Pérez, Ildefons (265); Parpal Marquès, Cosme (266); Pascual Genís, Cristòfor (267); Pedrol Rius, Antoni (272); Pelegrí, Guillem; Pella Forgas, Josep (273); Penyafor, s. Ramon (276); Péreç de Montalbà, Sanç (282); Perelló Jaudenes, Matias (284); Pere Blasco, Pere Joan (284); Pérez Bayer, Francesc (285); Pérez (!) de Valencia, Jaime (293); Peris Valero, Josep; Permanyer Ayats, Joan Josep (301); Permanyer Tuyet, Francesc de Sales

(302); Pi Margall, Francesc (305); Pi Sunyer, Josep M. (308); Pla Casadevall, Josep (317); Pla Soler, Magí (318); Planas Casals, Josep M. (319); Poncio de Lérida (!) (329); Pons de Castellví, Martí (330); Porcioles Colomer, Josep M. (331); Pou de Berard, Jaume (340); Pou Ordinas, Antoni Josep (340); Prat de la Riba Sarrà, Enric (345); Puig Brutau, Josep (351); Puig Llózer, Pau; Puigdollers Oliver, Marià; Puigmarí Funes, Pere de (352); Puignau, Francesc (353); Rabaça de Perellós, Gener (360); Rahola Trèmols, Frederic (362); Ramis Ramis, Joan (365); Recasens, Siches, Lluís (374); Reig Casanova, Enric (376); Rejaule, Mateu (379); Retuerta Bua-des, Margalida (381); Reventós Bordoy, Manuel (382); Reventós Carner, Joan (384); Rey Esteve, Joaquim; Reynals Rabassa, Estantislau (387); Ripoll, Acaci Antoni de (396); Ripoll, Palou, Pere (397); Rius Roca, Vicens; Rius Taulet, Francesc de Paula (400); Riusech, Gabriel (401); Roca Sastre, Ramon Maria (405); Roda Ventura, Frederic (410); Roig Rey, Ramon (424); Roma, Francesc; Romaní de Puigdangolas, Francesc de Paula (425); Romeu Alfaro, Sylvia (430); Ros, Antoni (431); Rovira Armengol, Josep (434); Rovira Virgili, Antoni (435); Sagué Olivet, Emili (460); Sala Banyuls, Joan (466); Samper Gordejuela, Hipólito; Samper Ibáñez, Ricardo (478); Santacília, Gabriel de (506); Santamaria Tous, Victori (507); Santpons Barba, Ignasi (511); Sardà Dexeus, Joan (516); Sart, Andreu; Sarthou Carreres, Carles (518); Sebastià, Francesc Bru (521); Sempere Guarínós, Joan (526); Serrahima Camín, Lluís (535); Serrahima Palà, Maurici (536); Serrano Belézar, Miquel Isidre (536); Sessé Piñol, Josep de (538); Sevilla Andrés, Diego (539); Simarro Puig, Antoni M.; Síria, Pere de; Sist, Bartomeu (549); Sisternes Feliu, Manuel (550); Sobrequés Vidal, Santiago; Socarrats, Joan de (552); Sol Ortega, Joan (553); Sol Paradís, Josep (554); Solsona, Francesc (558); Sombiela Mestre, Josep A.; Sorní Grau, Josep Cristòfor (559); Taraçona, Pere Jeroni (577); Tarrasa Romans, Manuel B. (578); Thomàs de Taxaquet, Miquel (591); Tomás Valiente, Francisco (594); Tomàs Villarroya, Joaquim; Tormo Monzó, Elias (596); Torras Bages, Josep (597); Trias de Bes, Josep M. (605); Trias Giró, Joan de D. (606); Tristan Bofill Benac, Bonaventura; Trobat, Joan B. (607); Valda/Balda, Joan Bta. (618); Valentí, Teseu Benet (619); Valls Castillo, Domènec (625); Valls Pallerola, Joaquim (626); Valls Pascual, Isidre (627); Valls Pascual, Josep (628); Valls Tabernar, Ferran (629); Valls-Taberner Arnó, Lluís (634); Valls Vilaseca, Isidre; Vallseca, Guillem de (638); Vallseca, Jaume de (639).

Un tercer volum ens proporciona biografies de Ramon de Vedruna Vidal; Josep Vega de Sentmenat (9); Vendrell Teixidor, Carlos (34); Joan Ventosa Calvell (35); Gabriel Verd Torelló (43); Narcís Verdager Callís (44); Pere Verdager Prat; Verdancha (!), Joan (45); Felip Vergés Permanyer (48); Bartomeu Verí; Antoni de Verí Desbac (49); Ramon Verí Moyà (50); Vicens Moltó, Josep (54); Fernando Vicente-Arche Domingo (55); Guillem Vich (56); Joan de Vich (57); Vidal, Pere (59); Guillem Vidal Andreu (60); Vidal Barraquer, Francesc d'Assís (62); Vidal Benlloch, Patrici (64); Vidal Burdils, Francesc (65); Vidal de Canellas (65); Miquel Vidal Guardiola (66); Joan Francesc Vidal Jover (68); Gaietà Vidal Valenciano (69); Vicent Vignau Ballester (73); Antoni Vila Camps (73); Marc Aureli Vila Comaposada (74); Josep Vilaseca Mogas (75); Pere Villacampa Pueyo (76); Gaspar de Villalonga Martí (81); Ignasi Villalonga Villalba (81); Jaume Villalta; Villangómez Llobet, Marià (83); Villanueva Astengo, Joaquim Llorenç (84); Joan Francesc Villena (98); Miquel Vives; Pere Nolas Vives Cebrià (123); Francesc Vives Liern; Joan Lluís Vives March (126); Josep de Calasañ Vives i Tutó (126); Joan Pau Xammar de Sala (140); Ramon Xirau Llorens (141); Antoni Xirau Palau (141); Joaquim Xirau Palau (142); Josep Ramon Xirau Palau (143); Vicent Xódar (144); Gonçal Ybars Meseguer (147); Josep Yxart Moragas (153); Jordi Zaforteza (155); Josep Zapater Ugeda (160); Josep Zulueta Gomis (172).

Ací comença un complement que conté: Vicent Adam Agut; Miquel Adlert Noguerol (182); Dimas Aguilar (185); Marià Aguiló Fuster (186); Antoni Agullana de Catalunya (188); Albert Alavanya (189); Josep Alberola Serra (191); Joan Amell Llopis (203); Ciril Amorós Pastor (204); Feliu Andreu (205); Francesc Andreu (206); Berenguer d'Anglesola (206); Esteve Anglesola Ballester (207); Isidor Aparisi Gilart (208); Joan Arana de la Hidalga (208); Mon-

serrat Arquer (215); Joan Artal Ortells; Bernabeu Assam; Emilio, Eduardo, Rafael Attard Alonso (218); Joan Aybrí (222); Josep Barberà (229); Josep Barbey Prats; Joan Barral Pastor; Gaietà Barraquer Roviralta (229); Nicolau Bas Galceran (232); Andreu Bassas Figas; Manuel Basté Duran (233); Batlle Arnau; Batlle Berenguer; Joaquim Bau Nolla (234); Pere Joan Belluga (236); Lluc Beltran Flórez (237); Josep de Benito Mampel (239); Albert Bernis Comas (240); Josep Bertrran (241); Silvestre Blando; Vicent Blasco Ibáñez (242); Alfons de Borja/Calixt III (243); Borja Borja, Roderic/Alexandre VI (244); Isidre Boronat Garrigues de la Garriga; Francesc Borrull; Francesc Xavier Borrull Vilanova (246); Emili Borso di Carminati; Joan Bort Olmos; Andreu Bosch, Francesc Xavier Bosch Marín (247); Francesc Bosch Navarro (248); Vicent Branchat (249); Vicent Calabuig Carrà (259); Frederic Camp Llopis (264); Anton Cañellas Balcells (269); Capdevila, Pere Joan (270); Jaume Carner Romeu (273); Tomàs Carerras Artau (276); Francesc d'Assís Carreres Calatayud (277); Joan Casanovas Maristany (279); Guillem Cassador (281); Tomàs Cerdà de Tallada (285); Arnau de (ça) Costa (308); Lluís Crespi de Valldaura (311); Manuel Danvila Collado; Pascual Dasí Puigmoltó (318); Joan Delpàs; Francesc Descamps; Francesc Vidal Descamps (319); Manuel Dualde Serrano (328); Ot Duran d'Ocon; Raimon Duran Ventosa; Pere Durand (330); Pere Estasén Cortada (336); Joan Josep Esteve (337); Andreu d'Exea; Joan Jeroni Eximénez Fuster (338); Josep Feliu Codina (341); Tomàs Manuel Fernández de Mesa Moreno (347); Ferran d'Úbeda; Salvador Ferrandis Luna; Joan Ferrando Badia (355); Bonifaci Ferrer (356); Rafael Ferrer Bigné; Antoni Ferrer Millan (357); Víctor Ferro Pomà (358); Eiximèn Pere Figuerola; Francesc Fitor Monsalvo; Ramon Foguet Domingo; Pere Font i Puig (362); Joan de Formentera; Francesc Forteza (363); Baltasar Gallach (374); Salvador Galmés Sancho (374); Jaume García d'Aguilar (375); Francesc García de Cáceres Ansaldo (376); Honori García García (379); Ricard Garrido Juan; Vicent Garrigues Garrigues (388); Josep M. Gay Escoda; Vicent Gay Forner (389); Francesc Giginta, pare i fill (391, 392); Gaspar Gil Polo (392); Onofre Bartomeu Ginart; Vicent Giner Boira (394); Josep M. Giral i Segura (395); Cosme Gombau (397); Llorenç Gomis Sanahuja (400); Vicent Gomis Serra (401); Jaume (Santiago) Gubern Fàbregas (414); Guillem de Brugarols; Josep Guillem Sol; Justí Guitart Vilardebó (415); Guillem Jàffer (431); Arnau Johan (434); Jesús Lalinde Abadía (439); Teodor Llorente Olivares; Lluch Garín, Lluís Bertran (465); Josep Llop (466); Lluçia López Ferrer (469); Antoni Pascual Lleu (54); Joan Bta. Peset Aleixandre (533); Vicent Wenceslau Querol Campos; Josep Ramon (544); Joan Ros; Joan Ros Giginta; Perot Ros Moner (559); Joan Rubí (561); Francesc Soler (582); Enric Tormo Ballester; Josep de la Torre Orumbela (592); Melcior Valenciano de Mendiola (612); Ferran Valentí de Galiana (613); Tomàs Valerosa Rimbau (614); Vicent Valor Seguer (615).- J. P. E.: [22.237-22.238-22.239

"Dizionario Biografico degli Italiani", LXX. *Marcora-Marsilio*, Roma. Istituto della Enciclopedia Italiana 2008, XX i 782 pp.

Troben en aquest volum les biografies i les bibliografies sobre els següents personatges: Margherita di Savoia-Achaia, marchesa di Monferrato, de L. Provero: possiblement la seva formació rebé l'influx de mestre Vicent Ferrer mentre entorn el 1402 predicava en les Valls alpines (157-158); Margherita Luisa d'Orléans, granduchessa di Toscana, de M. P. Paoli: la Pau dels Pirineus del 1659 féu possible les maniobres del card. G. Mazzarino destinades a casar Lluís XIV amb la infanta Maria Teresa d'Habsburg, filla de Felip II (III de Castella) (166-169); Maria d'Aragona, regina di Sicilia, de P. Sardina: néta de Pere III el Cerimoniós, que l'alliberà del control a què era sotmesa a Sicília i la féu portar al Castell de Càller; fou casada amb Martí el Jove, tingué un fill, Pere, que hauria estat rei de la Corona d'Aragó i de Sicília, però no arribà a set mesos (195-198); Maria d'Enghien, regina di Sicilia, d'A. Kiesewetter; reina nominal de Sicília, i considerada reina real de Nàpols per una facció, fou ajudada en el setge de Tarent per Martí l'Humà, que de Sicília li envià tres galeres (198-200); Maria d'Ungheria, regina di Sicilia, d'A. Kiesewetter: casada amb Carles II d'Anjou, contrincant de Pere el Gran en la Guerra

de les Vespres Sicilianes, fou regent del regne mentre marit i fills eren hostatges de Jaume II a Siurana; mare de Blanca, primera muller de Jaume II (218-221); Maria Luisa Gabriella di Savoia, regina di Spagna, d'A. Merlotti: primera muller de Felip V, amb qui es casà a Figueres i amb qui residí alguns dies a Barcelona el 1702; morí abans de l'11 de setembre de 1714 (258-260); tres personatges anomenats Mariano d'Arborea, de M. G. Sanna els dos primers, d'A. Mattone el terç; del primer al segon, i d'aquest al terç creix llur implicació, favorable o contrària, a la sobirania de la Casa de Barcelona en el 'Regnum Sardiniae et Corsicae' (316-325); Mariano di Lacon Gunale, de B. Fois: noble sard de la primera meitat del segle XIII: la seva (?) filla Benedetta fou muller del comte d'Empúries (332-333); Marineo Luca, detto Lucio Marineo Siculo, de S. Benedetti: a Salamanca, entrà en contacte amb el rei Ferran II, que li encomanà una biografia del seu pare, Joan II, *De rebus gestis Iohannis Aragonum et Siculorum regis*, ampliat després en *De Aragoniae regibus* (408-414); i Marini, Orlando (Rolando), de R. Zaccaria: elegit prior del consell comunal de Florència, escriví tant al rei Jaume II com al tresorer reial, Pere Marc (484-486).- J. P. E. [22.240]

"Dizionario Biografico degli Italiani", LXXI. *Marsilli-Massimino da Salerno*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 2008, XX i 798 pp.

Aquests volum ens ofereix biografies dels següents personatges: Marescotti (Marwscotti) de' Cavi, Agamennone, d'A. Antonelli: partidari de Cèsar Borja per a la possessió de Bolonya (84-86); Margherita d'Àustria, de G. Benzoni: filla natural de l'emperador Carles, que s'ocupà del seu matrimoni en el tractat amb Climent VII, signat a Barcelona el 1529 (126); Martines, Joan, de C. Astengo, cartògraf català o d'ascendència catalana; la seva producció de mapes o portulans és conservada en nombre de biblioteques o arxius, assenyalats en la primera columna de la pàgina 174 (172-174); Martínez, de G. Molonia: família d'argenteres procedent de València (179-181); Martino IV, de S. Cerrini: papa filofrancès, que el 1283 excomunicà i deposà Pere el Gran de rei d'Aragó i proclamà croada contra Catalunya a fi de substituir Pere per Carles d'Anjou (274-277); Martino V, de C. Bianca: un dels problemes de Martí V fou el de procurar el final del reducte de Peníscola del Cisma d'Occident, ja que fins al 1423 Benet XIII seguia viu, molta gent li seguia fidel i encara tingué successor (277-287); Martino da Amsterdam, de P. Schapocchi: tipògraf, que el 1499 es mudà de Nàpols a Roma, on hauria publicat el *Lunarium 1499-1500* de Bernat de Granollachs i la butlla d'Alexandre VI, *Inter curas multiplicis* amb la lletra d'estampa portada de Nàpols (287-288); Martino I d'Aragona (Martino il Giovane), re di Sicilia, de S. Tramontana (288-293) i Martino II d'Aragona (Martino il Vecchio), re di Sicilia, del mateix (293-298); Martorelli, Pierfilippo, de S. Zucchini: curial i home de confiança de Calixt III (364-366), dues biografies atentes sobretot a l'actuació llur a Sicília; Maruffi, Silvestro, de I. G. Rao: company de Girolamo Savonarola, jutjat i condemnat per tribunal papal presidit pel cardenal Francesc Remolins (384-387). Els Marzano (Giacomo, de P. Sardina: 433-436), (Giovan Battista, de D. Santoro: 436-438), (Giovanni Antonio, de P. Sardina: 438-441), (Goffredo, de D. Santoro: 441-444), (altre Goffredo, de P. Sardina: 444-446), (Marino, del mateix: 446-450), (i Tommaso, de D. Santoro: 450-452), de darreries del segle XIII a darreries del s. XV lluitaren sempre a favor o en contra de reis i exèrcits catalans, normalment el segle XIV en contra i a favor dels Anjou, el XV a favor d'Alfons IV Trastàmara i dels seus descendents. I Massimi (Massimo), Pacifico (Pacifico d'Ascoli), d'A. Mulas: el 1445 o 1448 s'enrolà amb l'exèrcit del rei Alfons IV Trastàmara (777-779).- J. P. E. [22.241]

Dizionario Biografico degli Italiani. LXXII, *Massimo-Mechetti*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 2009, XX i 782 pp.

Troben en aquest volum l'article de Paolo Evangelisti, sobre Matteo d'Agrigento (208-212), sicilià potser de família catalana (Guimerà), personatge de l'observança franciscana de

gran influx damunt la cort reial d'Alfons IV Trastàmara i Maria de Castella, ben documentada a l'ACA; Mauro, Giovanni (399-401), rector de la parròquia del Moll de Gènova, que el 1303 rebé una ambaixada del preste Joan, encaminada a un rei de la Península Ibèrica; fou autor d'una carta de navegar que influiria en la d'Abraham Cresques (400); Mayali, Giuliano, que, partint com a Barcelona de molts petits hospitals, col·laborà amb el rei Alfons Trastàmara en la fundació d'un sol hospital de Palerm, i en la construcció del moll (427-429); Mazza, Tommaso, autor d'un panegíric a sant Ramon de Penyaforat, qualque vegada reeditat i de 24 passà a 104 pàgines, Bolonya 1647 (499-503); Mazzarino, Giulio, d'O. Poncet (520-528), cardenal al servei de França, també en la Guerra de Catalunya el 1648 (523).- J. P. E. [22.242]

Dizionario Biografico degli Italiani. LXXIII, *Meda-Messadaglia*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 2009, XX i 790 pp.

Trobem en aquest volum l'article dedicat a Federico Melis, que treballà a posar l'Archivio Datini, de Prato, tan important per a la història econòmica dels Països Catalans en el pas del s. XIV al XV, a l'abast dels estudiosos (299-302); Melzi d'Eril, Camillo, de G. Cagni, i Melzi d'Eril, Francesco, de C. Capra, ambdós emparentats per part de mare amb la família catalana d'Erill (400-411); Mercurio, Giovanni Andrea, de N. Bazzano (625-626): en algun moment de la vida a Sicília estigué en relació amb Jeroni Domènech, un dels primers jesuïtes catalans (625).- J. P. E. [22.243]

Dizionario Biografico degli Italiani. LXXIV, *Messi-Miraglia*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 2010, XX i 792 pp.

Recauen en la nostra temàtica l'article de Salvatore Fodale sobre Michele da Piazza per la seva *Historia sicula*, dedicada als successors de Frederic III: hi defensa la continuació de la dinastia de Barcelona, perquè eren els sobirans volguts pel poble després de les Vespres Sicilianes (179-181); el del mateix autor sobre Migliaris, Stefano, per haver concordat amb Martí l'Humà i el Jove la sobirania damunt Sicília (354-356); i el de A. Emili, Minio, Giovanni (Giovanni da Morrovalle), guardià general de l'orde franciscà, qui entorn el 1299 imposà als framenors de la seva província aragonesa de sotmetre's a les decisions de l'autoritat entorn a les doctrines de Peire Joan (Oliu); abans, el 1294-1295, havia iniciat contactes amb el príncep hereu del regne de Sicília, futur sant Lluís de Tolosa, entorn la seva entrada a l'orde, un cop alliberat amb els seus germans de la residència forçada a Siurana de Prades, fets presoners en batalla naval del Golf de Nàpols, posterior a les Vespres Sicilianes (650-654).- J. P. E. [22.244]

"Medioevo Romanzo", *Indice dei volumi I-XXV*, dins "Medioevo Romanzo", XXVI (2007), 389-482.

Trobem en aquestes pàgines: *Indice degli autori* per ordre alfabètic de cognoms, amb indicació de volum i pàgines, on es troben llurs articles (391-428); *Indice degli argomenti*, amb ordenació temàtica, començant per les qüestions generals (429-450), on no manquen els estudis dedicats a texts catalans (440); i, finalment, *Indice dei libri recensiti e schedati*, on tampoc no en manquen de nostres (451-480).- J. P. E. [22.245]

Joan BASTARDAS I PARERA, Teresa GRÀCIA, Lluïsa de NADAL, Pere Joan QUETGLAS I NICOLAU, *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae: noms llatins i romànics documentats en fonts catalanes de l'any 800 al 1100*. Fascicle XI (F), Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals 2001, 255 pp. i XIV de bibliografia.

Joan BASTARDAS I PARERA, Teresa GRÀCIA, Ana GÓMEZ RABAL, Lluïsa de NADAL, Pere Joan QUETGLAS I NICOLAU, *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae: noms llatins i romànics documentats en fonts catalanes de l'any 800 al 1100*, Fascicle XII (G), Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals 2006, 172 cols. i XIV pp. de bibliografia.

La publicació d'aquests dos fascicles amb poc temps de distància entre ells dos sembla significar que definitivament aquesta obra ha trobat el desllorigador que li permetrà una publicació normal, cosa de la qual tothom ha de felicitar-se i felicitar-ne els editors. Cal suposar que els ,noms' del subtítol s'ha d'entendre en sentit de ,mots'. En les dues lletres ací publicades, ultra mots llatins i romànics n'hi ha d'altres orígens, cosa que significa que la societat ja no era la que havia seguit existint en desaparèixer l'Imperi Romà, ans havia integrades immigracions humanes posteriors.- J. P. E. [22.246-22.247]

Elvis MALLORQUÍ (coord.), *Toponímia, paisatge i cultura. Els noms de lloc des de la lingüística, la geografia i la història* (Col·lecció Fonts, 4), Girona, Universitat 2006, 186 pp.

La dimensió diacrònica de la toponímia es basa en la documentació escrita de segles passats, font que ha estat explotada des del moment en què la toponímia fou estudiada i els seus estudis publicats (25-46), pàgines en les quals el lector pot trobar llistes bibliogràfiques de publicacions toponímiques.- J. P. E. [22.248]

Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUÉS, *Ordenamientos jurídicos locales catalanes*, dins "Revista de Historia Jerónimo Zurita", 78-79 (2003-2004 [2005]), 153-178.

Seguint el prof. Josep M. Font i Rius l'autor recorda que els ordinarments jurídics medievals tenien clara la distinció entre els que es projectaven a partir de la sobirania damunt un territori (cristiandat primer, Catalunya després) i els que s'aplicaven a entitats locals (Barcelona, en el cas de Catalunya); a mitjan segle XIV, el Consell barceloní encarregà a Ramon Ferrer d'aplegar en el *Llibre verd* tots els documents que s'aplicaven en el règim de Barcelona; l'autor els aplega i explica en cinc apartats: 1) sobre l'estructura jurídica de la Ciutat (163-171); 2) sobre fiscalitat i economia (172-174); 3) sobre privilegis econòmics (174-175); de modificacions al règim civil comú (176-177); i 5) sobre dret criminal particular de Barcelona (177-178). Són donades en nota les frases originals corresponents a cada una de les afirmacions jurídiques.- J. P. E. [22.249]

Josep M. MARTÍ BONET, P. J. FIGUEROLA ROTGER, *Scripturaria o evolución de la escritura y de los soportes del libro*, dins "Memoria Ecclesiae", XXXII (2009), 429-464.

Els autors comencen amb un repàs de l'evolució del material damunt el qual hom ha escrit en el curs de la història (429-431) i tot seguit assenyalen quins són els materials predominants en els arxius de la catedral i del bisbat de Barcelona, de la Biblioteca Pública episcopal i del Museu Diocesà, tant durant l'edat mitjana (432-436 i 442-443) com en el segle XVI (451-452) i algonces de les obres que hi són copiades; hi ha reproducció de pàgines antigues (443-447 i 455-457).- J. P. E. [22.250]

Hedzer UULDER, "Lletres qui ven per tal afar". *Un nouveau salut occitano-catalan et la fortune du genre en Catalogne* (I), dins "Estudis Romànics", XXXI (2009), 77-103.- (II), dins "Estudis Romànics", XXXII (2010), 215-248.

L'autora es pregunta per què en el domini català la forma poètica 'salut' no ha estat detectada ni estudiada o ho ha estat de manera insuficient. Joan Ors i Muntanyà integrà en un 'salut' occità les tres peces catalanes conegudes del gènere en una tesi malauradament inèdi-

ta; després Isabel de Riquer acceptà que el *Facet* català té relació estreta amb el gènere 'salut' i Isabel Grifoll l'ha perllongada a *Frayre de Joy e sor de Plaer*, però la qüestió de l'existència d'una tradició catalana independent del 'salut' encara no ha estat afirmada ni exposada de forma convincent, per raons diverses. El 'salut' català és com un 'revival' del 'salut' occità i neix en un ambient saturat d'influència directa de la literatura francesa, de la literatura sàvia i humanística i en un món de lectors burgesos. Per a comprendre'l en la seva dimensió veritable, cal un estudi precís de totes les circumstàncies que hi concorren. La descoberta d'un nou 'salut' occitano-català, detectat en la coberta d'un manual notarial de l'ACB del segle XIV, ha dut l'autor a reprendre la totalitat del problema. En aquest primer lliurament publica el text (inc.: *En nom de Déu totpoderós*) i l'analitza des del punt de vista dels elements retòrics que caracteritzen el gènere i de les seves fonts literàries (Arnaud de Mareuil), concloent que la seva importància rau en el fet que, dels pocs 'saluts' catalans reconeguts, aquest és el representant més clàssic i fidel del gènere i s'inspira conscientment en la tradició occitana. Per acabar, l'autor esbossa els criteris que han de presidir la formació d'un corpus de 'saluts' catalans medievals. Hi ha bibliografia.

La segona part escomet l'estudi del gènere en el context històricoliterari, aplegant, primer, les denominacions genèriques del 'salut': lletra, 'salut' (Ramon de Berguedà, Peyre Cathalà, Ramon Vidal de Besalú, Cerverí, *Frayre de Joy et sor de Plaser*). Segonament, el context manuscrit del 'salut' català fa emergir el seu caràcter marginal. Finalment, les relacions intertextuals del 'salut' català revelen que s'ha conservat en la mesura que s'ha contaminat del gènere narratiu, tal com el darrer títol acabat d'esmentar i el *Facet* es contaminen del 'salut'. Des d'aquest punt de vista, i amb exemples múltiples, l'autor pot concloure que el 'salut' català no és cap producte de la tradició lírica dels trobadors, ans un gènere vell que s'actualitza en un context nou, el de les *noves rimades*, quan apareix el 'jo' que s'afirma, quan la literatura és escrita i ja no oral i es difon llibrescament en cercles selectes, amants del realisme. Així, doncs, el 'salut' català és el producte particular de la recepció tardana del 'salut' trobadoresc en un context específic. Hi ha bibliografia.- J. de P.

[22.251]

Josep M. MARTÍ BONET, *Origen y evolución de los "Goigs" en Cataluña*, dins "Memoria Ecclesiae", XXXII (2009), 419-428.

Les primeres pàgines assenyalen precedents diversos dels Goigs, sobretot saltiris i 'septem gaudia', amb reproducció de les vuit estrofes del *Gaude, Virgo Mater Christi...* (422); segueixen l'estructura de la composició, la música i el col·leccionisme actual. Hi ha dotze reproduccions i bibliografia (425).- J. P. E.

[22.252]

Maria RECASENS ROVIRA, Roser PUIG TÀRRECH, *Historiografia sobre el món de les idees. L'època moderna a les comarques tarragonines*, dins "Butlletí Arqueològic", V/30 (2008), 229-268.

Les autores buiden ací el resultat de llur treball de compilació i d'anàlisi bibliogràfica delimitada a la geografia tarragonina i al camp de les idees, que normalment es manifesta en texts. Les pàgines finals (257-268) apleguen la bibliografia adient, agrupada en les seccions de llengua (257-259), ensenyament (259-262) i cultura (262-268): les pàgines inicials precisen l'abast de cada un dels camps, com és ara el fet que la llengua fou mantinguda en la seva totalitat en el poble i en la cultura popular (normativa municipal, catecisme i predicació), particularment estudiada els darrers anys en toponímia i onomàstica, sense que manqui alguna presència en l'alta cultura (231-237); l'ensenyament és ocasió d'informar sobre estudis entorn els graus d'alfabetització i la multiplicació d'escoles en la segona meitat del segle XVIII; el segon ensenyament rebé l'impacte dels nous ordes religiosos (jesuïtes, escolapis) i a Tarragona la incipient Universitat Literària, salvada durant el segle XVIII com a Reial Estudi Literari (237-244). Les pàgines dedicades a cultura són presidides pels noms d'Antoni Agostí, Lluís Ponç

d'Icard, Antoni Martí i Franquès i Francesc Grases i Gralla, que encara el 1711 publicava l'*E-ptòme o compendi de les diferències entre les lleis generals de Catalunya i los Capítols del redrès o Ordinacions del General* (244-248); són també resumits els estudis sobre la impremta (249: important en temps d'Antoni Agostí) i sobre la mentalitat tant il·lustrada (250-251) com popular (251-255).- J. P. E. [22.253]

Emili CASANOVA, M. Teresa ECHENIQUE (eds.), *El deler de les paraules. Les aportacions de Germà Colón a la romanística* (Publicacions de la Universitat de València, 154), València, Universitat 2008, 324 pp.

En el present aplec d'articles a honor del prof. Dr. Dr. h. c., Germà Colón [al qual ens associem], alguns títols recauen més de ple en el nostre camp, com els dos d'Emili Casanova, *Germà Colón, anotador lingüístic de textos. Índex d'aportacions etimològiques i interpretatives a propòsit dels Furs*, pp. 57-102; i *Germà Colón, la veu del lèxic valencià*, pp. 103-122; Antoni Ferrando, *Germà Colón: el compromís intel·lectual amb el País Valencià*, pp. 161-178; Lluís Gimeno Betí, *Colón, dialectòleg*, pp. 199-216, amb pàgines dedicades a l'edició de texts (211-216); o el d'Abelard Saragossà, *Notes sobre la metodologia investigadora de Germà Colón*, pp. 275-287.- J. P. E. [22.254]

Homenaje a José Goñi Gaztambide, II. Edición preparada por Julio GORRICHIO MORENO y Roldán JIMENO ARANGUREN, dins "Príncipe de Viana", 71 (2010), 613-1194.

Arxiver de la Seu de Pamplona, historiador de l'església navarresa medieval, el present recull contribueix a servir la seva memòria, on no manquen pàgines que afecten el nostre arxiu, com *La bula de Juan XXII sobre la división de la provincia de Tarragona* (24 abril 1318), document ací transcrit, que intenta de convèncer l'arquebisbe de Tarragona a no oposar-se a la divisió de la província eclesiàstica (717-721), o les notícies de texts nostres en les parts diverses del *Catálogo de los manuscritos teológicos de la catedral de Pamplona*, on trobem els *In I et II Sententiarum* d'Alfred Gonter (I, 855-856); les *Quaestiones quodlibetales* de Guiu Terrena (II, 873-874); i un volum de cent cinquanta-set sermons de sant Vicent Ferrer (III, 898). Entre els *Códices manuscritos jurídicos de la Catedral de Pamplona* (943-1007), hi ha un *De conditione impossibili testamento adiecta*, de Pacià Soler (segle XVII) (1002-1003).- J. P. E. [22.255]

Manuel J. PELÁEZ, *La contribució de Jesús Lalinde Abadía a la història del dret català (una petita aproximació litúrgica i secundària amb els records del mestre Lalinde*, dins "Revista del dret històric català", 8 (2008 [2009]), 143-154.

Després d'una ressenya de vegades molt subjectiva i potser divertida sobre el contactes personals i professionals de l'autor amb el prof. Lalinde, el treball conté llista de les publicacions del dit professor sobre la història del dret català i els juristes de Catalunya, que arriba als trenta-cinc títols.- J. de P. [22.256]

AUTORS DIVERSOS, *Tribut a Josep M. Marquès, la història i la vida*, dins "Revista de Girona", núm. 246 (gener-febrer 2008), 28-34.

Pep VILA, Joan BUSQUETS, *Petit retrat de Josep M. Marquès. El seu últim llibre*, dins "Revista de Girona", núm. 247 (març-abril 2008), 31-35.

D'entre la multitud de records personals que suscita la mort de l'amic, es repeteix la gratitud envers el sentit de servei i la generositat de l'arxiver diocesà envers la feina d'altri. Les pàgines d'En Pep Vila són un resum dels valors personals que presidiren la trajectòria d'una vida enfeïnada. Joan Busquets valora *Una història de la diòcesi de Girona*, resum i testament d'una existència.- J. P. E. [22.257-22.258]

Brigit NONÓ RIUS, *Bibliografia d'Enric Mirambell i Belloc (1947-?)*, dins "Annals de l'Institut d'Estudis Gironins", XLIX (2008), 269-277).

Supervisada pel mateix autor, la bibliografia d'Enric Mirambell s'estructura en els apartats següents: llibres, col·laboracions en obres col·lectives (22 unitats), articles en publicacions periòdiques (cent-set unitats), miscel·lànies i homenatges (6 unitats), conferències, comunicacions i ponències (set unitats), fulletons (sis unitats), pròlegs, epílegs i estudis introductoris (cinc unitats), obres menors. Els llibres pugen a onze unitats, la majoria publicats entre 1990 i 2007. Total, cent-seixanta quatre títols bibliogràfics. Sota l'epígraf 'd'obres menors', hom esmenta les col·laboracions setmanals al "Diari de Girona" des de l'any 1986 fins avui i les publicades a "El Pirineu", "Los Sitios de Gerona", "Vida Catòlica", "Alma", "El Punt" i "Catalunya Cristiana", no detallades. La bibliografia d'Enric Mirambell ací aplegada és la de caràcter erudit.- J. de P. [22.259]

Montserrat VILÀ I BAYERRI, *Lluís Nicolau d'Olwer, medievalista (1904-1938)* (Textos i estudis de cultura catalana, 148), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2009, 152 pp.

L'autora ens convida a repassar l'aportació de Nicolau i d'Olwer a diversos camps culturals de Catalunya entre els anys indicats en el títol (després del segon, exiliat, ja no pogué seguir incidint en el camp cultural). De família barcelonina de notaris, rebé dels Jesuïtes de Casp una excel·lent preparació en el coneixement dels clàssics grecs i llatins, que a la Universitat de Barcelona, gràcies al professor Lluís Segalà i Estalella, donà una primers fruits en la tesi sobre el teatre de Menandre (15-25). Però, sense deixar l'hel·lenisme, el seu mentor definitiu fou Antoni Rubió i Lluch, que, sobretot amb els seus *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval*, l'introduí tant en el camp més general de la història literària d'una col·lectivitat, com en el més particular de la seva història literària, objecte d'una sèrie d'articles d'*Introducció al estudio de la literatura catalana*, del 1914-1915; seguiren els estudis monogràfics, dedicats a l'*Escola poètica de Ripoll*, del 1923, d'ací a l'estudi i edició de *Lo somni* i al de les *Cròniques* en general, que conduïren a l'*Expansió de Catalunya en la Mediterrània Oriental*, del 1926.- J. P. E. [22.260]

Aurora MARTÍN, *Pere de Palol, una vida dedicada a l'arqueologia*, dins "Revista de Girona", núm. 236, (maig-juny 2006), 30-33.

Resum esquemàtic de la biografia, també l'acadèmica, de Pere de Palol i Salelles, amb particular atenció als seus estudis i excavacions sobre els darrers temps de l'Imperi Romà i els primers del Regne Visigòtic i a la seva particular condició a provocar trobades científiques, el resultat de les quals després publicaria. Hi ha cinc fotografies.- J. P. E. [22.261]

Lluís CIFUENTES I COMAMALA, *Bibliografia de Josep Perarnau i Espelt*, dins "Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura", 21 (2010), 325-352.

En les pàgines inicials, l'autor precisa que "la llista que segueix es limita als treballs analítics i d'edició de textos", sense que hi entrin ni les bibliografies ni les notícies bibliogràfiques, publicades dins "ATCA". Els títols són aplegats en les seccions de: Textos antics en català (328-329); Altres textos catalans antics (329); Ramon Llull i el lul·lisme (329-333), Arnau de Vilanova (333-337), Francesc Eiximenis (337), Vicent Ferrer (337-339), Franciscanisme (339-340), Heterodoxos (340-341), Nicolau Eimeric i Inquisició (341-342), Cisma d'Occident (342-343), Universitats i ensenyament (343), Llibres i biblioteques (344), Bíblia (344-345), Fons documentals (345), Història General (345-346), Història de l'Església (346-348), Història de la llengua (348), Tasques editorials (348-349), Crítica (349) i Altres publicacions (350-352).- J. P. E. [22.262]

Gaspar FELIU, *La llarga nit feudal. Mil anys de pugna entre senyors i pagesos*, València, Publicacions de la Universitat de València 2010, 368 pp.

Recull d'onze estudis que permeten de resseguir les vicissituds de les institucions senyoriales, i sobretot de llurs implicacions econòmiques en contrades de Catalunya des de l'època carolíngia al segle XIX, tant en moments de pau com de conflicte. La metodologia de l'autor ha consistit a "escoltar primer els documents, fer-ne a partir d'ells la seva composició de lloc i, només després, mirar què han dit els autors anteriors" (10). La lectura, doncs, d'aquests onze estudis, als quals s'han d'afegir la introducció i la cloenda, equival a un repàs de la documentació de deu segles sobre un tema major de la convivència social.- J. P. E. [22.263]

Marc COSTA, *El divorci a la Catalunya de l'Antic Règim: un fenomen femení*, dins "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", XIX (2008), 179-186.

Tesi doctoral a base de l'ADB i de l'ADG en tema de divorci entre el 1775 i 1833. Divorci equivalia aleshores a separació. No a dissolució del matrimoni i era legal si es tramitava en el tribunal eclesiàstic diocesà; era informal quan es tractava d'abandonament, concubinatge, bigàmia o reclusió del cònjuge. L'autor constata que es produeix un canvi de mentalitat de la dona, un relaxament dels costums i una gran varietat de situacions produïdes per l'entrada de la dona en el treball industrial, la Revolució, les guerres i els canvis en el marc social i familiar: augmenten les queixes i la tolerància social i eclesiàstica en la matèria. L'autor analitza amb detall cadascuna de les formes o possibilitats de divorci, estudia la presa d'iniciativa, les diverses incidències, conseqüències, recursos econòmicojurídics i desenllaços segons les classes socials. Són les dones les interessades a divorciar-se, per les causes de sempre, i són elles principalment les qui, gràcies a determinades xarxes de solidaritat, saben sortir-se del conflicte i refer la seva vida social i econòmica. Hi ha bibliografia.- J. de P. [22.264]

Anna TORRENT-LENZEN, *La negació amb pas en català antic*, dins "Randa", 59 (2007 = Homenatge a Jordi Carbonell/5), 201-214.

El 'pas', partícula de reforçament de la negació, que, partint del 'passus' llatí, significava una unitat mínima de moviment, dins o fora d'un context adversatiu; per això, l'autora treu d'escriptors de primera categoria una vintena de mostres de l'ús medieval (204-208), amb la conclusió que, a diferència de reforçament de la negació, en els darrers temps medievals servia "per a ressaltar una oposició d'idees o fets" (209). Hi ha bibliografia, que primer aplega mostres dels segles XIII-XVI (211-212) i després títols d'estudis actuals.- J. P. E. [22.265]

Xavier ROFES MOLINER, *Aportació a l'estudi de la conjunció concessiva jatsia*, dins "Caplletra. Revista Internacional de Filologia", 42 (Primavera 2007), 75-105.

A base dels fons del Corpus Informatitzat del Català Antic (CICA), que recull text des del *Llibre dels fets* del rei Jaume I fins a les *Regles...* de darreries del segle XV (87-92), l'autor aplega trenta-dues mostres textuais; analitzades, hi veu una continuació del subjuntiu llatí (79-82), les seves variants (83-87), i els equivalents d'encara que / ja que' (88-92). Hi ha bibliografia (95-105). [L'encara' de la mostra 26a és concessiu o reafirmatiu?].- J. P. E. [22.266]

Ramon CORTS I BLAY, *La visita apostòlica de 1928 del nunci Tedeschini a Barcelona. Un intent de repressió d'una pastoral en català*, dins "Analecta Sacra Tarraconensia", 81 (2008), 197-603.

En el devassall d'informacions que arribaren al nunci papal en la seva Visita a Barcelona aquell 1928, un parell recauen en el nostre camp: la que, revisats els setanta-nou rituals per a l'administració dels sagraments publicats pels bisbats catalans, des del primer, imprès el

1499, només un, de Lleida 1707 era bilingüe en català i castellà, tots els altres en català. Quant als catecismes, aquests, des de començaments del segle XVI, haurien arribat a les 545 edicions, i per al temps d'aquest anuari, tots en llengua catalana, amb la sola excepció del bisbe Hortalejos, de Vic, del 1772 (493); un altre informador, sense donar dates ni zona geogràfica, parlava de 243 edicions de catecismes, 222 en català, 21 en castellà i 10 bilingües (364).- J. P. E. [22.267]

Gemma AVENOZA, Lourdes SORIANO, *Tipos y tipologías de manuscritos medievales catalanes. La proporción de la superficie de la escritura*, dins "Scriptorium", 61 (2007), 179-197.

Estudi d'exemplars que s'han pogut datar amb precisió i revisar darrerament, dels segles XIV, XV i començament del XVI (llista: 197). D'entre els diversos paràmetres per a l'estudi quantitatiu de manuscrits, les autores han escollit en aquest cas la proporció de la caixa d'escriptura i l'han estudiada començant per col·locar-la dins etapes cronològiques dins els segles XIV, XV i XVI: el resultat és el d'haver-se format vint grups (A-F/H), per a cada un dels quals, desestimats els dos dels extrems, és indicada la proporció, tant per mitjà de xifres numerals (188-192) com servint-se de gràfiques (194-196); la llista de manuscrits estudiats és constituïda per 21 del segle XIV, 22 del XV i 6 del XVI (197).- J. P. E. [22.268]

Ernesto ZARAGOZA PASCUAL, *Fuentes archivísticas biográficas de benedictinos y benedictinas españoles (siglos XV-XIX)*, dins "Memoria Ecclesiae", XXX (2007), 251-285.

Dins aquest conjunt d'informació trobem ja en la pàgina 252 la llista dels monestirs que formaven part de la Congregació Claustral Tarraconense, les 'cartes de professió' de Sant Pau del Camp i de Sant Feliu de Guíxols i les llibretes d'apunts d'estudiants (264), actes de visites a monestirs (268), abadiologies (270, 272), obituaris de Montserrat, Sant Feliu de Guíxols, San Llorenç de Munt, Sant Cugat del Vallès (273-274), bibliografies o altres dades sobre monjos (276, 278), històries de monestirs (Montserrat, Sant Benet de Bages, Sant Feliu de Guíxols, etc.: 283-286).- J. P. E. [22.269]

Jordi BRUGUERA, *Introducció a l'etimologia* (Publicacions de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, 5), Barcelona, Societat Catalana de Llengua i Literatura (IEC) 2008, 59-62.

Entre els elements que contribueixen a establir l'etimologia de les paraules, l'autor dedica algunes pàgines a assenyalar el testimoniatge documental, del qual posa alguns exemples concrets, qualificats d'"exemples model·lics de fonamentació documental etimològica" (60, nota 21), a base de Ramon Muntaner o de Jaume I; també corregeix alguna proposta errada. Hi ha bibliografia (92-144).- J. P. E. [22.270]

Víctor FERRO ROMÀ, *Algunes reflexions sobre el pactisme*, dins "Revista de Dret Històric Català", 9 (2009 [2011]), 71-76.

Entès com a pràctica i doctrina institucional, el pactisme trobà a Catalunya, durant segles, la seva consagració més conseqüent i una de les més elaborades. Contra l'opinió dels qui hi han vist el desenvolupament de l'esperit feudal del país, Ferro distingeix entre el pactisme com a ordenament institucional i l'"ús que se'n volgués o se'n pogués fer per part dels agents polítics de cada època" (73), ja que el pactisme tant vehiculà reaccions feudalitzants, com iniciatives alliberadores en barreja i en mesures diverses, segons els casos, les èpoques i els grups socials. En època moderna, el pes dels interessos de la política castellana desfigurà el pactisme, perquè la negociació prèvia al pacte es feia en condicions ben altres i això explicaria el recurs a suports exteriors —qualificat com a 'lerrouxisme' de dreta.— J. de P. [22.271]

Víctor FERRO ROMÀ, *Algunes reflexions historiogràfiques sobre les Corts generals de la Corona d'Aragó. Objecte i metodologia*, dins "Revista de Dret Històric Català", 9 (2009 [2011]), 77-81.

Es planteja el problema de la no-existència d'unes Corts generals del conjunt de la Corona d'Aragó. Més d'una vegada la Cort de cada regne va haver de contribuir a les empreses bèl·liques de la monarquia, sense que això generés cap mecanisme d'unificació d'iniciatives a nivell de les Corts. Tampoc no intervingueren unitàriament aquestes en la composició o reforma del Consell Reial ni de la Reial Audiència. Mai no hi hagué preocupacions convergents ni intercanvis oficiosos de parers entre els 'interessats' dels diversos estats i llurs representants. L'autor proposa, doncs, uns criteris que ajuden a delimitar als aspectes 'institucionals' de les Corts generals, com a lloc de trobada i d'intercanvi d'opinions, que caldria estudiar en el futur.- J. de P. [22.272]

Víctor FERRO ROMÀ, *Notes sobre la Constitució "Poc valria"*, dins "Revista de Dret Històric Català", 9 (2009 [2011]), 83-84.

L'autor emmarca la constitució de l'Observança esmentant les fites jurídiques anteriors que hi menaren, des del 1289 al 1470. Promulgada a la Cort de Barcelona del 1481, era la clau de volta de tot l'edifici institucional i jurídic català. Proclamava la nul·litat dels actes del rei i dels seus oficials, que contrafeien la legislació pacionada, es fixava el mecanisme d'impugnació davant la Reial Audiència i s'enumeraven els efectes de la declaració de contrafacció. Els defectes que pesaren sobre la nova institució foren subsanats en les Corts del 1702 i del 1706, en crear-se el Tribunal de Contrafacció.- J. de P. [22.273]

Víctor FERRO ROMÀ, *El procediment de la insaculació*, dins "Revista de Dret Històric Català", 9 (2009 [2011]), 85-86.

Exposat el procediment electoral de la insaculació i extracció a la sort, sistema de cooptació corregit per l'atzar, l'autor recorda les interpretacions segons les quals era una manera de fer conservadora, oligàrquica i despolititzadora, o bé un sistema per a pacificar les eleccions, neutralitzant el pes dels interessos oligàrquics, els bàndols o les faccions. Era, per contra, una pràctica que afavoria la identificació entre representants i representats i permetia a persones poc influents d'accedir a funcions públiques importants. A Catalunya va permetre la persistència de sectors populars en les institucions de govern, en un moment en què la iniciativa política era a mans dels prínceps i de les oligarquies.- J. de P. [22.274]

Narcís IGLÉSIAS, *Els inicis del Diccionari català-valencià-balear a través de l'epistolari d'Antoni M. Alcover i de F. de B. Moll amb Josep Calveras* (Textos i estudis de Cultura catalana, 138), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2008, 144 pp.

L'antiga Oficina Romànica, que superà la Guerra Civil dels anys 1936-1939, però no la postguerra que la seguí, els fons de la qual es conserven a la Biblioteca Balma de Barcelona, ha permès aquest estudi de les relacions entre els tres personatges esmentats en el títol entre el 1926 i el 1963; les noranta-cinc lletres (i dos altres textos), publicats amb anotacions en el present llibre (44-45 i 55-132), s'ocupen de temes filològics, en la clarificació dels quals són adduïts fragments antics (27, 29, 32, etc.) i la *Grammatica Magna* d'En Silvestre Casadevall (25) i àdhuc un document del 918 (35).- J. P. E. [22.275]

Anna GÓMEZ RABAL, *La realització d'un projecte lexicogràfic: el Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae: la seva història, el seu present, les seves perspectives*, dins "Estudis Romànics", XXX (2008), 215-221.

L'autora resumeix la història del *Glossarium*, fundat per M. Bassols de Climent i dirigit per Joan Bastardas i Parera, avui en mans del CSIC, de la UB i de l'IEC, i en precisa la finalitat: "posar a l'abast de filòlegs, historiadors, juristes i, en general, tota persona interessada per l'Alta Edat Mitjana la documentació llatina escrita a Catalunya entre els segles IX i XII". Nasqué a principis del segle XX a fi d'omplir el buit del Du Cange en fonts, especialment catalanes i finalment el 1960 n'isqué el primer fascicle, obra d'un equip dirigit per Joan Bastardas i Parera, que aprofità les 16.000 fitxes de Josep Balari i Jovany per als seus *Orígenes històrics de Catalunya* i d'altres recercadors com Bernat Alart, Joaquim Miret i Sans, Pere Pujol i Tubau. N'han sortit els fascicles fins a la lletra G en dos volums, però l'allau de documentació d'entorn l'any 1000, obra de la Fundació Noguera, i les possibilitats de digitalització electrònica han fet replantejar la feina. En reunió celebrada a l'IEC de Barcelona, presidida pel Comité Du Cange, els equips europeus de lexicografia llatina medieval prengueren l'acord de col·laborar en els respectius projectes paral·lels.- J. de P. [22.276]

Claire GUIU, Stéphane PÉGUIGNOT. *Historiographie catalane, histoire vive. À propos de quelques ouvrages récents*, dins "Mélanges de la Casa de Velázquez", 36 (2006), 285-306.

A partir d'una llarga llista de bibliografia sobre el tema (304-306), els autors presenten en primer lloc una visió de conjunt de les aportacions al tema els anys 1993-1995 i següents amb problemes entorn l'espai geogràfic al qual ha de correspondre, a la llengua de comunicació i a la comunitat humana a la qual havia de servir (286-290). El 2003 sortia el *Diccionari d'historiografia catalana* d'Antoni Simon i Tarrés, davant el qual els nostres dos autors es pregunten: "Dans quelle mesure y a-t-il aujourd'hui consensus chez les historiens sur la façon d'aborder 'l'historiographie catalane' et sur le rôle qui lui revient?" (292, i a fi de respondre-hi analitzen quarte de les obres més recents, començant per la d'E. Pujol, *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*, d'una remarcable coherència amb l'objectiu de fer de Catalunya un poble normal normalitzant la seva història: en aquest sentit, ha d'ésser considerat un clàssic (293). El segon llibre és *Història de la historiografia catalana*, on trobem capítols diacrònicament dedicats a les successives etapes de la historiografia catalana des d'entorn l'any Mil (295) i, tot i les divergències entre els autors, defensa la legitimitat d'una historiografia catalana (298). El fascicle d'"Afers", *Vint anys d'historiografia als Països Catalans* permet de copsar "tensions accrues portant sur l'historiographie catalane, son interprétation et sa validité" (298), bo i insistint en les seves limitacions epistemològiques (299). El darrer text és la *Notícia nova de Catalunya* dirigida per A. Balcells: "Il s'agit de mettre en question la validité même des fondements d'une historiographie identifiée comme national[ist]e" (300) i sobretot el concepte de 'nació' alhora que es replanteja la relació amb Espanya (301).- J. P. E. [22.277]

Giuseppe MELE, *Recull de documents editats i inèdits sobre la història de Sardenya*, dins "Afers. Fulls de recerca i pensament", 54 (2008), 203-208.

Presentació dels deu volums publicats entre el 2003 i el 2007 en la col·lecció de *Raccolta di documenti editi e inediti per la Storia della Sardegna*, patrocinada per la Fondazione Banco della Sardegna, de Sàsser, els títols dels quals figuren en les pàgines 207-208; un dels fons d'on són transcrits els documents inèdits és l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA). Ha d'ésser destacat ací el que publica el *Libre de privilegis* i el *Libre de cerimònies* de la ciutat de l'Alguer, a cura de Baingio Tavera i Gianfranco Piras, Sàsser 2007.- J. P. E. [22.278]

Xavier ROFES MOLINER, *Aportació a l'estudi de la conjunció concessiva jatsia*, dins "Caplletra. Revista Internacional de Filologia", 42 (2007), 75-106.

Recull de frases antigues, que contenen la paraula esmentada, i tenen significacions diverses constatables pel seu ús.- J. P. E. [22.279]

Dionisi SPANO, *Poesie in lingua sarda in onore della beata Maria Gabriella Sagheddu. Un messaggio biblico-spirituale*, dins "Theologia & Historia", XVII (2008), 169-217.

Monja sarda, de la comunitat femenina de Grottaferrata, que cultivà la forma poètica de ,goigs', amb motiu de la qual l'autor informa de la vitalitat dels *Goigs/Gòsos* a Sardenya fins al moment present (179-181 i nota 10).- J. P. E. [22.280]

[Als 80 anys del "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura"], dins "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura", LXXXIII (2007), 253-436.

Amb motiu dels vuitanta anys de l'existència del "Boletín" de la Castellonense i dels vuitanta-un de la de la mateixa "Sociedad", els responsables d'aquesta han decidit de solemnitzar la data amb un especial número doble (juliol-desembre 2007) dedicat a recordar les aportacions publicades en la revista durant aquests vuitanta anys, "una perduració que quasi podríem qualificar de miraculosa dins l'ambient cultural de les terres valencianes" (253). Aquesta celebració s'enceta amb una visió de conjunt de Julia Campón Gonzalvo i Lourdes Castillo Blasco, *Estudio bibliométrico y de calidad de los artículos de la revista Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura (1920-1936)* (255-279), en la qual ens familiaritzem amb els noms que en la seva primera etapa portaren el pes de la publicació, als quals Germà Colón Domènech ret un homenatge personal en *Treballs de filologia del BSCC (1920-1936)* (281-287); Lluís Gimeno Betí ens introdueix en el nostre camp en el seu *Presència de la nostra llengua al Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura: 1920-1936* (289-329): d'una o altra manera totes les pàgines parlen de llengua i, doncs, de textos, però sobretot les darreres que en parlar de les fonts per a l'estudi de la llengua valenciana, Salvador Guinot es referia successivament als clàssics, als autors de manuals pedagògics, al *Llibre de concordances*, *Liber elegantiarum*, els *Sinonima d'Amiguet*, *Martí de Viciania i Narcís d'Arano i, finalment, la Rondalla de Rondalles*. En les pàgines d'Arturo Oliver Foix, *L'arqueologia al Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* (331-344), topem amb les inscripcions, també ibèriques (343). Les de Magín Arroyas Serrano, *El derecho en las páginas del Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura: los temas abordados y sus autores* (345-357), ens ofereixen un dels millors dons de tot el volum: la llista de les vuitanta-cinc cartes de població, amb els respectius autors, tot i que a l'hora de la publicació aquests s'amaguessin en l'anonimat (346-352); no són de menor vàlua els estudis esparsos sobre dret valencià, en particular sobre els *Furs de València* (252-257). Afegim-hi, per part nostra, un cordial Per molts anys!- J. P. E. [22.281]

M. Teresa FERRER I MALLOL, *In memoriam. Prof. Robert Ignatius Burns, S. I. (1921-2008)*, dins "Anuario de Estudios Medievales", 39 (2009), 389-406.

L'autora subratlla la dedicació del P. Burns a la història del *Regne croat de València*, tema predominant de la seva recerca i publicacions, la llista de les quals, del 1954 al 2008, ocupa les pàgines 395-406.- J. P. E. [22.282]

José ALMIÑANA VALLÉS, *A la memoria del académico Vicente Castell Maiques*, dins "Anals (!) de la Real (!) Acadèmia de Cultura Valenciana", LXI (2003), 27-38.

Evocació cordial de l'amic de tota la vida, en la biografia del qual són recordades les publicacions basades en recerca arxivística, de temes valencians, d'entre les quals destaca la important tesi doctoral sobre l'*Ordinatio Ecclesiae Valentinae* [el lector interessat en pot veure un resum

crític dins "Arxiu de Textos Catalans Antics", XVII (1998), 625-628]. Hi ha fotografia de l'home natjat (29).- J. P. E. [22.283]

L'obra d'Eusebi Colomer a cura de Josep M. TERRICABRAS (Noms de la filosofia catalana, II), Girona, Universitat. Càtedra Ferrater Mora 2007, 258 pp.

Deu professors contribueixen a fer conèixer persona, mestratge i publicacions del prof. Eusebi Colomer, suposada la *Cronologia bàsica d'Eusebi Colomer* (253-254) i la *Bibliografia bàsica d'Eusebi Colomer* (255). Col·laboradors i col·laboracions són els següents: Josep M. Terricabras, *Eusebi Colomer i la seva obra* (9-19); Pere Lluís Font, *Eusebi Colomer, professor d'història de la filosofia* (21-39); Josep M. Coll i Alemany, *El sentit del diàleg en l'obra d'Eusebi Colomer* (41-73); Manuel G. Doncel, *Theilard de Chardin i el diàleg teologia-ciències* (75-96); Josep Manuel Udina, *La interpretació d'Eusebi Colomer sobre Nicolau de Cusa* (97-123); Lola Badia, *L'aportació d'Eusebi Colomer sobre Nicolau de Cusa* (127-155); Salvi Turró, *De Kant a Heidegger: la recepció del cristianisme en la filosofia moderna* (157-179); Harald Schöndorf, *La relació entre filosofia i teologia* (181-194); Sergi Gordo, *Humanisme i transcendència en l'obra d'Eusebi Colomer* (195-227); i Josep Monserrat Molas, *Eusebi Colomer i la filosofia de la història* (229-252).- J. P. E. [22.284]

Emili CASANOVA, M. Teresa ECHENIQUE, *El deler per les paraules. Les aportacions de Germà Colón a la romanística* (Publicacions Universitat de València, 154), València, Universitat 2008, 324 pp.

A honor del filòleg de Castelló de la Plana amb motiu del seu vuitantè aniversari (al qual s'associa cordialment l'ATCA), són aplegats disset estudis, alguns dels quals toquen més de prop els temes d'aquestes pàgines.- J. P. E. [22.285]

Dossier {Joan Coromines}, dins "Zeitschrift für Katalanistik – Revista d'Estudis Catalans", 20 (2007), 3-122.

Amb motiu dels vint-anys del traspàs de Joan Coromines, la "Zeitschrift für Katalanistik", ha volgut contribuir al manteniment de la seva memòria amb les pàgines següents: Joan Veny, *Coromines, colós de l'etimologia* (3-19); Germà Colón Domènech, *Coromines i l'estudi del català* (21-34); José Enrique Gargallo Gil, *Joan Coromines i el lèxic dels altres valencians* (35-61); Francisco J. Oroz, *Quandoque bonus dormitat Coromines: sobre ,arragua', ,laude', ,matar'* (63-82); José Ignacio Pérez Pascual, *Joan Coromines y el "Diccionario crítico etimológico castellano"* (83-100); i Joan Solà, *Joan Coromines, escriptor* (101-122).- J. P. E. [22.286]

AUTOR ANÒNIM, *Bibliografia i altres treballs de Victor Ferro Romà*, dins "Revista de Dret Històric Català", 9 (2009 [2011]), 61-68.

La llista consta de vint-i-un llibres, articles i recensions publicats, d'onze inèdits publicats a continuació, de les veus enciclopèdiques aparegudes a la GEC, al DHC, al Diccionari Jurídic Català, dels articles publicats a la premsa i les traduccions. Segueixen les ressenyes sobre ell i la seva obra, les conferències que donà i els seminaris en què participà, el premi que rebé i els càrrecs que li foren atorgats.- J. de P. [22.287]

Rafael ARACIL I MARTÍ, Antoni SEGURA I MAS, *Emili Giral i Raventós*, dins "Afers. Fulls de recerca i pensament", núm. 60 (2008), 525-531.

La trajectòria vital del prof. Emili Giral i Raventós s'allargà del 1927 al 2008; aquestes pàgines, després de recordar les seves arrels familiars a Vilafranca del Penedès i les lectures de

jovenesa, es concentren en la seva vida acadèmica, des d'estudiant deixeble de Jaume Vicens i Vives fins a continuador seu en la càtedra de la Universitat de Barcelona i en el Centre d'Estudis Històrics Internacionals, dins el qual impulsà estudis d'història de l'agricultura, amb una publicació periòdica pròpia, intitulada "Estudis d'Història Agrària"; arribà a Barcelona des de la Universitat de València, on havia dedicat estudis pioners a la manca d'industrialització del País Valencià, muntà el "Primer Congrés d'Història del País Valencià" i deixà un esplet de deixebles que continuaren la seva feina. Membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1975, en fou president entre el 1987 i el 1995; destaca entre la seva bibliografia la *Immigració i redreçament demogràfic: els francesos en la Catalunya dels segles XVI i XVII*.- J. P. E. [22.288]

Remedios FERRERO MICÓ, *Jubilación del doctor Vicente Graullera Sanz*, dins "Anuario de Historia del Derecho Español", LXXVI (2004), 939-941.

Aquestes pàgines informen de l'acte amb el qual la Universitat de València s'acomiaà del prof. Dr. Vicent Graullera, que passava a emèrit; en aquella ocasió és ací aplegada la bibliografia del dit professor, dedicada al dret valencià medieval.- J. P. E. [22.289]

Joan BUSQUETS I DALMAU, *Necrològica del dr. Josep M. Marquès*, dins "Arxiu de Textos Catalans Antics", XXVII (2008), 427-433.

Companys al servei del seminari i del bisbat de Girona durant moltes dècades, Joan Busquets subratlla la múltiple dedicació d'En Josep M. Marquès i Planagumà a la recerca en el camp de la història eclesiàstica, tant a l'Arxiu Secret Vaticà com en el Diocesa de Girona, que tingué sota la seva direcció i dotà amb diversos índexs, i del qual segueix tothora publicant documentació pòstuma, com el primer dels articles del mateix volum d'"ATCA"; també fou encarregat de la biblioteca del Seminari, i s'esforçà a fer accessibles els seus fons a tots els interessats.- J. P. E. [22.290]

Narcís-Jordi ARAGÓ I MASÓ, *Enric Mirambell i l'esperit de Girona*, dins "Annals de l'Institut d'Estudis Gironins", XLIX (2008), 13-18.

Treball que encapçala el volum d'homenatge que l'Institut esmentat dedicà a Enric Mirambell i Belloc, cronista oficial de la ciutat, professor estat de l'IES de Girona, director estat de la Biblioteca Pública de Girona i de l'Arxiu Històric Provincial, director estat de la Casa de Cultura de Girona, encarregat l'any 1969 de promoure la implantació dels estudis superiors a Girona i professor durant els quatre primers cursos del Col·legi Universitari-Estudi General gironí. És acadèmic corresponent de la RAH de Madrid i de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona, i comandatari de l'orde d'Alfons el Savi. Ha rebut la medalla d'or de la Generalitat de Catalunya i la distinció Ciutadania de l'Ajuntament de Girona. En la ressenya és recollida una part de la seva bibliografia, entre la qual remarcuem *El setge de Girona en temps de Pere el Gran* (1963), *Història de la impremta en la ciutat de Girona* (1988), *Els banys àrabs de Girona* (1994), *Els impressors gironins del Renaixement a la Renaixença* (2008), títols que entren en el camp d'interès d'aquest anuari, així com una gran part dels seus articles, no recollits en aquest, per tal com en la miscel·lània la bibliografia d'Enric Mirambell té rúbrica pròpia. Dedicació, tenacitat, i modèstia en el treball són les qualitats destacades en aquest investigador, que ha continuat fins al dia d'avui la tradició respectable de Botet i Sisó, d'Enric Claudi Girbal, de Lluís Batlle i Prats i de Santiago Sobrequés i Vidal, i de tants d'altres, i no sempre en circumstàncies fàcils ni agradables.- J. de P. [22.291]

Ramón HERNÁNDEZ MARTÍN, *Fray Ángel Cortarrabía Beitia (1919-2008). In memoriam*, dins "Estudios Filosóficos", LVII (2008), 549-553.

Membre de l'orde dominicà, especialista en filosofia medieval amb particular interès per les relacions dels nostres amb filòsofs àrabs, dedicà algunes de les seves recerques als Estudis de llengües del seu orde, institucions que posà en relació amb sant Ramon de Penyafort i amb Ramon Martí; investigà en particular la presència de filòsofs àrabs (Averrois, Algatzell, Avicenna) en el *Pugio fidei* del darrer i també en Ramon Llull. Hi ha llista de les seves publicacions (551-553).- J. P. E. [22.292]

Belinda BUTERA, *Giuseppe La Mantia: un diplomatista palermitano*, dins "Schede Medievali. Rassegna dell'officina di studi medievali", núm. 45 (gennaio-dicembre 2007), 251-260.

Fill del magistrat Vito La Mantia, estudiant primer i professor després de Paleografia, Archivística e Diplomatica a la Università di Palermo, membre de la "Società Siciliana di Storia Patria", inicià el treball en aquesta especialitat a l'Archivio di Stato di Palermo i des del 1902 publicà regularment en la revista "Archivio Storico Siciliano"; convençuts per la quantitat d'aquestes publicacions els responsables de l'esmentada "Società...", el 1906 encarregaren als germans La Mantia (Giuseppe i Francesco) d'aplegar la documentació relativa a la Sicília conservada a l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA), que onze anys abans havia estat indicada per Isidoro Carini. Resultat de la feina dels germans La Mantia a Barcelona fou la publicació el 1917 del *Codice Diplomatico dei Re aragonesi in Sicilia*, ric de més de 1500 documents (256), datats entre el 1285 i el 1296. D'altres estudis acompanyaren el *Codice Diplomatico...*, entre els quals assenyalarem el *Testamento dell'Infante D. Pietro di Aragona, fratello di Alfonso il Magnanimo, re di Sicilia, del 4 giugno 1436*, publicat dins el "Atti della R. Accademia di Scienze, Lettere e Arti di Palermo", III/10 (1914), pp. 3-28: l'infant Pere Trastámara era aquell germà del rei Alfons, al qual aquest volia constituir senyor de la vila de Cervera contra la voluntat de poble i de consell municipal (cf. "ATCA", XXVII (2008), 87-113).- J. P. E. [22.293]

Isabel JUNCOSA GINESTÀ, *Bibliografia de Mn. Josep M. Marquès i Planagumà*, dins «Miscel·lània Josep M. Marquès i Planagumà», Girona 2010, 673-683.

La bibliografia de Josep M. Marquès Planagumà és donada sense presentació i es divideix en quatre apartats: Llibres i articles (n. 1-214), Premsa (n. 215-391), Recensions (n. 392-400) i recursos electrònics (n. 401-404). Dins cada apartat, la producció literària de Marquès és seriada per ordre cronològic. Al final hi ha índex de noms. Atès que Isabel Juncosa s'ha endinsat, redactant una bibliografia, en la producció electrònica de Marquès, potser hauria calgut adreçar el lector no sols als ítems recollits, sinó àdhuc a l'adreça electrònica de l'ADG, car tot el que hi ha penjat —més de 600.000 registres referents a altres tants documents arxivístics— és fruit del treball de Marquès i, en aquest cas, el volum de la seva producció *on line* és insuperablement major al que va publicar imprès. Es constata, així, i no és dit contra l'autora, ben al contrari, que l'establiment d'una bibliografia d'elements *on line* segurament ha de guiar-se per pautes diferents d'una bibliografia d'impresos, assenyaladament perquè els elements d'una webb poden ésser modificats dia a dia, i això fa molt complex el treball de fixar autories precises al que viatja electrònicament.- J. de P. [22.294]

M. Lluïsa BACQUELAINE MUT, *Semblança del prof. Lluís Navarro*, dins "Misc. Navarro Miralles", 17-24.

Salvador de BROCA, Santiago ROQUER SOLER, Maria BONET DONATO, *Luis Navarro Miralles: semblança d'un amic i un mestre*, dins "Misc. Navarro Miralles", 25-29.

Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *El dr. Lluís Navarro Miralles, universitari de Tarragona*, dins "Misc. Navarro Miralles", 31-35.

Maria RECASENS I ROVIRA, *L'obra acadèmica del dr. Lluís-Josep Navarro Miralles*, dins "Misc. Navarro Miralles", 63-71.

Fins i tot el detall d'haver nascut a Larache (Marroc) i el d'haver-hi fet els primers estudis en un ambient de convivència multiètnica hauria contribuït a afaïçonar la personalitat del prof. Navarro Miralles en la obertura envers els altres, sobretot envers els deixebles, tal com subratllen tots els autors, que no es cansen d'avaluar molt positivament el seu mètode teoricopràctic d'impartir les classes, la insistència en la informació en les fonts arxivístiques i la companyia constant a l'alumne a l'hora d'elaborar tesines i tesis doctorals (esmentades amb detall: 32-34); hom subratlla la seva valoració dels coneixements humanístics, amb una certa tirada a la flemma britànica. Justament les dues obres o institucions didàctiques filles seves són dedicades a conservació i estudi de fonts: l'Arxiu del Port de Tarragona (51-57) i l'Hemeroteca de la Caixa de Tarragona, on el Fons Castellarnau aplega documentació del 1611 ençà (45-50). El darrer dels títols aplega per seccions la bibliografia personal de l'autor Lluís Navarro Miralles (63-71).- J. P. E. [22.295-22.296-22.297-22.298]

Elisabeth REINHARDT, *Conversación en Barcelona con Josep Perarnau i Espelt*, dins "Anuario de Historia de la Iglesia", XVII (2008), 353-370.

Entrevista amb el signant d'aquesta notícia bibliogràfica, tant o més atenta als successius passos biogràfics, que als treballs històrico-doctrinals, completada amb nombre de notes dedicades, sobretot, a precisar dates.- J. P. E. [22.299]

Jordi SOTORRA I MONTBLANCH, *El cognom Satorra. Del seu origen a l'actual Sotorra*, dins "Paratge. Quaderns d'estudis de genealogia, heràldica, sigil·lografia, vexil·lologia i nobiliària", 20-21 (2007-2008), 31-39.

Aquestes pàgines documenten dos passos: el del llatí "de Turri" a "Zatorre/Çatorra", a base de dos pergamins de Solsona, AD, dels anys 1148 i 1335; i el del català "Satorra" a "Sotorra", documentat a Reus, AP de Sant Pere, *Registres de baptismes* i *Registres de matrimonis*, anys 1740 i 1750: en el de 1740 el nuvi és Satorra i en el del 1750, ja pare, és "Sotorra", però el 1764 torna a ésser "Satorra" i el 1788 "Sotorra" (36-37).- J. P. E. [22.300]

Isabel JUNCOSA GINESTÀ, *Bibliografia d'Història de l'Església als Països Catalans* (2007-2008), dins "Analecta Sacra Tarraconensia", 81 (2008), 715-725.

La present bibliografia aplega les estrictes indicacions bibliogràfiques a llibres o articles de revista, en les seccions següents: Fonts (715-716); arqueologia i història antiga (716); història medieval (717-718); història moderna (718-720); història contemporània (720-722); i art (722-725).- J. P. E. [22.301]

Zeitschrift für Katalanistik. Gesamtregister der Bände 1-20. [2008], 162 pp.

Aquest fascicle especial, tot ell dedicat a registrar el contingut dels vint primers quaderns, comença amb la taula d'autors que hi han publicat títols (pp. 1-23); segueix amb la de temes, llocs i paraules (pp. 25-72); la de persones i obres (pp. 73-84); la de recensions (pp. 85-104) i el cumulatiu (pp. 105-120). S'acaba amb la taula de cada un dels vint fascicles (121-162).- J. P. E. [22.302]

Protocolos per a la prevenció, el control i el tractament de les infeccions per microorganismes que afecten el patrimoni documental [presentació de Ramon ALBERCH I FUGUERAS], (Arxivística i gestió documental. Conservació i restauració, 2), Barcelona, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació 2008, 108 pp.

[Directament, en aquestes cent-vuit pàgines no hi ha ni un protocol notarial ni una lletra pertanyent a algun text català antic], però les situacions exposades i les normes de conservació dels escrits haurien d'ésser conegudes i aplicades pels responsables d'arxius i de biblioteques i són, doncs, mitjans per a la bona conservació de textos antics i s'ho val de fer-les conèixer.- J. P. E. [22.303]

Manuel CRUSAFONT I SABATER, *Valoracions del Catàleg general de la moneda catalana*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC) 2009, 128 pp.

La moneda, sobretot l'antiga, té un valor i la present publicació indica el de les peces de cada una de les emissions conegudes, de cada una de les èpoques històriques, començant per les corresponents a la que portà o encunyà moneda grega anterior als dracmes amb les corresponents lletres o noms del lloc emissor en caràcters llatins, normalment majúsculs (5-7); segueixen les de Rhode (7-8), les d'Empòrion (8-10), les púniques d'Ebusus (10-12), les ibèriques d'Empòrion, ja totes amb el topònim que les qualifica (12-16) o d'altres ubicacions (18-29) i les d'època romana, emperadors o ciutats (29-32). Segueixen les èpoques visigòtica, en què es multipliquen les ciutats emissores (33-39), la musulmana, en què també es multipliquen les ciutats, sobretot les valencianes (39-40) i la carolíngia, en què els emissors són els comtats o les seus episcopals (49-57), també d'Occitània i de Provença (57-59), i així desemboquem en els sobirans de la Corona Catalanoaragonesa des d'Alfons I (60-68), inclosos els del Regne de Mallorca (68-69), el de Sicília (70-73) i els territoris grecs (73-74). La dinastia Trastámara inclou les dels pretendents en la Guerra contra Joan II (74-90), durant la qual també abunda la moneda municipal (91-104); amb els Àustries (104-115), la República Catalana de la Guerra dels Segadors (115-122) i els Borbons (123-125) s'acaba la nostra revista a les monedes de Catalunya, que, com "ATCA", s'ha de parar davant la porta del segle XIX.- J. P. E. [22.304]

II. ESTUDIS DE REFERÈNCIA GEOGRÀFICA

Lorenzo HERNÁNDEZ GUARDIOLA, *Nuevas obras del pintor Joan Ponç (...1475-1514...) en la iglesia parroquial de Adzaneta del Maestre*, dins "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura", LXXXIV (2008), 248-255.

El contracte del 1512, suara publicat, per a la pintura d'un retaule dedicat al martiri de sant Sebastià i destinat a l'església parroquial d'Atzeneta del Maestrat, dissortadament només en part conservat en qualque taula lateral, ha donat a conèixer que el seu autor havia estat Joan Ponç, nom i cognom idèntics als de l'autor de l'Adoració dels Reis, ara a Pittsfield, Berkshire Museum (Massachussets), ocasió per a l'autor d'assenyalar d'altres pintors amb els quals Joan Ponç es podria haver relacionat. Hi ha vuit fotografies de les taules d'Atzeneta i de Pittsburg (252-255).- J. P. E. [22.305]

Francisco CASTILLÓN CORTADA, *Abadologio del Monasterio de Santa María de Alaón (III Parte)*, dins "Aragonia Sacra", XXIX-XX (2006-2007), 25-63.